

ประเพณีสงกรานต์

ประเพณีสงกรานต์ เป็นประเพณีที่จัดขึ้นเนื่องในวันปีใหม่ เป็นประเพณีปฏิบัติสืบทอดกันมาแต่โบราณ จนกลายเป็นวัฒนธรรมประจำชาติที่มีคุณค่าสำคัญและส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตที่ดำรงหลากหลายด้านของผู้คนในสังคมไทย ยูเนสโก (UNESCO) ขึ้นทะเบียนให้ประเพณีวันสงกรานต์ของไทย เป็นมรดกภูมิปัญญาทางวัฒนธรรมของโลก เมื่อวันที่ ๖ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๖๖ คำว่า "สงกรานต์" เป็นคำมาจากภาษาสันสกฤตว่า สักรานติ (संक्रान्ति) แปลว่า การเปลี่ยนแปลง หรือ เคลื่อนผ่าน เมื่อนำคำนี้มาใช้ในความหมายทางวัฒนธรรมของไทย หมายถึง การข้ามช่องว่างของรอยต่อจากปีหนึ่งไปสู่อีกปีหนึ่ง ซึ่งเป็นวิธีการนับวันเดือนปีที่ใช้กันทั่วไปในภาคพื้นเอเชียใต้ โดยเฉพาะเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ดังนั้น เมื่อถึงเดือน ๕ ตรงกับวันที่ ๑๓ เมษายนของทุก ๆ ปี เราจะเรียกรวันนี้ว่า "วันสงกรานต์" ประเพณีไทยเดิมถือว่าวันนี้เป็นวันขึ้นปีใหม่ จึงมีการเฉลิมฉลอง มีการละเล่น รื่นเริง มีการรดน้ำดำหัวโดยเฉพาะหนุ่มๆ สาวๆ จะสนุกกันเต็มที่ เล่นสาดน้ำกันโดยไม่ถือเนื้อถือตัว ในชนบทหลายแห่ง มีการละเล่นตามวิถีวัฒนธรรมของตนเอง อนึ่งวันนี้บางแห่งจะเริ่มจากวันที่ ๑๓ เมษายน และมีการละเล่นสนุกสนานกันตลอดสัปดาห์ หรือมากกว่านั้น ระยะนี้จะมีการนำน้ำหอมเสื้อผ้าอาภรณ์ไปรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ ตลอดถึงญาติพี่น้องที่เคารพนับถือ ในทางศาสนาก็จัดให้มีการทำบุญตักบาตร การบายศรี สรงน้ำพระสงฆ์ สรงน้ำพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ตามวัดวาอารามต่างๆ นอกจากนั้นคนไทยยังถือเอาวันที่ ๑๔ เมษายนเป็นวันครอบครัวอีกด้วย

กิจกรรมวันสงกรานต์

- การทำบุญตักบาตร ถือกันว่าเป็นการสร้างบุญ สร้างกุศลให้ตัวเอง และที่สำคัญได้อุทิศส่วนบุญส่วนกุศลนั้นแก่ผู้ล่วงลับไปแล้ว การทำบุญแบบนี้มักจะเตรียมไว้ล่วงหน้า นำอาหารไปตักบาตรถวายพระภิกษุที่ศาลาวัด ซึ่งจัดเป็นที่รวมสำหรับทำบุญ ในวันนี้หลังจากที่ได้ทำบุญเสร็จแล้ว ก็จะมีการก่อพระทรายอันเป็นกิจกรรมสร้างกุศลในประเพณีดังกล่าว
- การรดน้ำ เป็นการอวยพรปีใหม่ให้กันและกัน น้ำที่รดมักใช้น้ำหอมน้ำปรุงที่เมื่อได้กลิ่นจะรู้สึกเย็นและสดชื่น
- การสรงน้ำพระ จะสรงน้ำพระพุทธรูปที่บ้านหรือที่วัด บางพื้นที่มีการสรงน้ำพระสมภาร และพระสงฆ์รูปสำคัญๆ ที่ได้มรณะภาพไปแล้วก็มี เช่น หลวงปู่ทวดวัดช้างไห้ เป็นต้น
- การรดน้ำดำหัวผู้ใหญ่ เป็นการกระทำเพื่อแสดงความเคารพต่อพ่อแม่ ญาติผู้ใหญ่ ครูบาอาจารย์ และผู้สูงอายุที่นับถือ นัยหนึ่งเป็นการขอมาลาโทษในสิ่งที่อาจกระทำล่วงเกินต่อท่าน และอีกนัย

หนึ่งเป็นการขอพรในโอกาสปีใหม่ โดยจะใช้น้ำหอมน้ำปรุงรดที่มือของท่าน บางพื้นที่มีการอาบน้ำและมีการผลัดเปลี่ยนเสื้อผ้าใหม่ให้กับท่าน และท่านจะให้ศีลให้พรตามลำดับ

- การบังสุกุลอัฐิ มีการทำบุญกระตุกญาติผู้ใหญ่ที่ล่วงลับไปแล้ว ซึ่งมักสร้างบัวอันเป็นที่เก็บกระดูกไว้ แล้วนิมนต์พระไปบังสุกุล
- การปล่อยนกปล่อยปลา ถือเป็นการล้างบาปที่ทำไว้ เป็นการสะเดาะเคราะห์ร้ายให้มีแต่ความสุขความสบายในวันขึ้นปีใหม่
- การก่อเจดีย์ทราย เป็นการนำทรายมาก่อเป็นรูปร่างคล้ายเจดีย์ และประดับด้วยดอกไม้ต่าง ๆ
- การนำทรายเข้าวัด เป็นการขนทรายเข้าวัดเพื่อเป็นนิมิตโชคลาภ ให้มีความสุขความเจริญ เงินทองไหลมาเทมาดุจทรายที่ชนเข้าวัด

ประวัติและตำนานวันสงกรานต์

ตามจารีกวัตพระเชตุพนวิมลมังคลาราม มีเนื้อความว่า ครั้งหนึ่งนานมาแล้ว มีเศรษฐีคนหนึ่ง อาภัพบุตร ตั้งบ้านอยู่ใกล้กับนักเลงสุราที่มีบุตรสองคน วันหนึ่งนักเลงสุราต่อว่าเศรษฐีจนกระทั่งเศรษฐีน้อยใจ จึงได้บวงสรวงพระอาทิตย์ พระจันทร์ ตั้งจิตอธิษฐานอยู่กว่าสามปี ก็ไร้วิเวกที่จะมีบุตร อยู่มาวันหนึ่งพอถึงช่วงที่พระอาทิตย์ยกขึ้นสู่ราศีเมษ เศรษฐีได้พาบริวารไปยังต้นไทรริมน้ำ พอถึงก็ได้เอาข้าวสารลงล้างในน้ำเจ็ดครั้ง แล้วหุงบูชาอธิษฐานขอบุตรกับรุกขเทวดาในต้นไทรนั้น รุกขเทวดาเห็นใจเศรษฐี จึงเหาะไปเฝ้าพระอินทร์ ไม่ช้าพระอินทร์ก็มีเมตตาประทานให้เทพบุตรองค์หนึ่งนาม "ธรรมบาล" ลงไปปฏิสนธิในครรภ์ภรรยาเศรษฐี ไม่ช้าก็คลอดออกมา เศรษฐีตั้งชื่อให้กุมารน้อยนี้ว่า ธรรมบาลกุมาร และได้ปลุกปราสาทไว้ใต้ต้นไทรให้กุมารนี้อยู่อาศัย

ต่อมาเมื่อธรรมบาลกุมารโตขึ้น ก็ได้เรียนรู้ซึ่งภาษานก และเรียนไตรเภทจบเมื่ออายุได้เจ็ดขวบ เขาได้เป็นอาจารย์บอกมงคลต่าง ๆ แก่คนทั้งหลาย อยู่มาวันหนึ่ง ท้าวกบิลพรหม ได้ลงมาถามปัญหาเกี่ยวกับธรรมบาลกุมาร ๓ ข้อ ถ้าธรรมบาลกุมารตอบได้ก็จะตัดเศียรบูชา แต่ถ้าตอบไม่ได้จะตัดศีรษะธรรมบาลกุมารเสีย ท้าวกบิลพรหมถามธรรมบาลกุมารว่า ตอนเช้าศรีอยู่ที่ไหน ตอนเที่ยงศรีอยู่ที่ไหน และตอนค่ำศรีอยู่ที่ไหน ทันใดนั้นธรรมบาลกุมารจึงขอผิดผ่อนกับท้าวกบิลพรหมเป็นเวลา ๗ วัน

ทางธรรมบาลกุมารก็พยายามคิดค้นหาคำตอบ ล่วงเข้าวันที่ ๖ ธรรมบาลกุมารก็ลงจากปราสาทมานอนอยู่ใต้ต้นตาล เขาคิดว่า ขอตายในที่ลับยังดีกว่าไปตายด้วยอาญาท้าวกบิลพรหม บังเอิญบนต้นไม้มีนกอินทรี ๒ ตัวผัวเมียเกาะทำรังอยู่ นางนกอินทรีถามสามีว่า พรุ่งนี้เราจะไปหาอาหารแห่งใด สามีตอบนางนกกว่า เราจะไปกินศพธรรมบาลกุมาร ซึ่งท้าวกบิลพรหมจะฆ่าเสีย ด้วยแก้ปัญหามาไม่ได้ นางนกจึงถามว่า คำถามที่ท้าวกบิลพรหมถามคืออะไร

สามีก็เล่าให้ฟัง ซึ่งนางนงก็ไม่สามารถตอบได้ สามีจึงเฉลยว่า ตอนเช้า ศรีจะอยู่ที่หน้า คนจึงต้องล้างหน้าทุก ๆ เช้า ตอนเที่ยง ศรีจะอยู่ที่อก คนจึงเอาเครื่องหอมประพรมที่อก ส่วนตอนเย็น ศรีจะอยู่ที่เท้า คนจึงต้องล้างเท้าก่อนเข้านอน ธรรมบาลกุมารก็ได้ทราบเรื่องทีนงอินทรีคุยกันตลอด จึงจดจำไว้

ครั้นรุ่งขึ้น ท้าวกบิลพรหมก็มาตามสัญญาที่ให้ไว้ทุกประการ ธรรมบาลกุมารจึงนำคำตอบที่ได้ยินจากนงไปตอบกับท้าวกบิลพรหม ท้าวกบิลพรหมจึงตรัสเรียกธิดาทั้งเจ็ดอันเป็นบาทบาจาริกาพระอินทร์มาประชุมพร้อมกัน แล้วบอกว่า เราจะตัดเศียรบูชาธรรมบาลกุมาร ถ้าจะตั้งไว้ยังแผ่นดิน ไฟก็จะไหม้โลก ถ้าจะโยนขึ้นไปบนอากาศฝนก็จะแล้ง ถ้าจะทิ้งในมหาสมุทรน้ำก็จะแห้ง จึงให้ธิดาทั้งเจ็ดนำพานมารองรับ แล้วก็ตัดเศียรให้นางทุงษะ ผู้เป็นธิดาองค์โต จากนั้นนางทุงษะก็อัญเชิญพระเศียรท้าวกบิลพรหมเวียนขวารอบเขาพระสุเมรุ ๖๐ นาที แล้วเก็บรักษาไว้ในถ้ำคันธูลี ในเขาไกรลาส

จากนั้นมาทุก ๆ ๑ ปี ธิดาของท้าวกบิลพรหมทั้ง ๗ ก็ผลัดเปลี่ยนหมุนเวียนมาทำหน้าที่อัญเชิญพระเศียรท้าวกบิลพรหมแห่ไปรอบเขาพระสุเมรุ เป็นเวลา ๖๐ นาที แล้วประดิษฐานตามเดิม ในแต่ละปีนางสงกรานต์แต่ละนางจะทำหน้าที่ผลัดเปลี่ยนกันตามวันมหาสงกรานต์ จากตำนานดังกล่าวนี้เองอาจเป็นที่มาของกำเนิดประเพณีสงกรานต์ ซึ่งช่วงเวลาสำคัญของวันสงกรานต์จะเป็นวันที่ว่างจากจักรราศรีเพราะดวงอาทิตย์เคลื่อนเข้าสู่ราศรีเมษ และกำหนดให้เป็นวันปีใหม่ โดยเรียกกันว่า วันสงกรานต์ ปีนี้ตรงกับวันเสาร์ มีนางมโหทรเทวีเป็นนางสงกรานต์ ทัดดอกสามหาว(ผักตบชวา) มีอาวุธณสีนิลรัตน์(แก้วเขียว)มีเนื้อทรายเป็นรักษาหาร หัตถ์ขวาถือจักร หัตถ์ซ้ายถือตรีศูล มีมยุรา(นกยูง)เป็นพาหนะ

